

JUŽNA AZIJA V RAZISKAVAH ETNOLOGIJE IN KULTURNE ANTROPOLOGIJE

Uvodnik

Južna Azija je bila v našem prostoru predmet raziskovanja predvsem v okviru širše neevropske etnologije, ki jo je pri nas začel razvijati prof. dr. Zmago Šmitek. Tako se je že od leta 1986 v knjigah *Klic daljnih svetov* (1986), *Poti do obzorja* (1988), *Srečevanja z drugačnostjo* (1995) in v številnih člankih in prispevkih posvečal slovenskim predstavam o Indiji (Koromandiji), različnim misijonarjem in popotnikom po Aziji, itd. Zadnje knjigo z nekaj prispevki je izdal v Kolkati (Calcutta), in sicer na temo podobnosti med južnoslovanskimi in indijskimi miti ter folkloro (*Southern Slavs and India Relations in Oral Tradition*, Calcutta: Sampark, 2011).

Revija *Etnolog* je že leta 1993 (3/54) objavila pester izbor besedil o neevropskih kulturah in raziskovalcih tujih kultur, *Glasnik SED* pa je tematsko številko iz neevropske etnologije nazadnje izdal leta 2000 (40/1,2). Sodobnejšo regionalno številko o Indiji, ki je sledila obravnavi »Afriki« (2001) in Latinske Amerike (2005), je objavil *Časopis za kritiko znanosti* leta 2008 (234/36), na Oddelku za azijske in afriške študije Filozofske fakultete v Ljubljani pa že od leta 1997 izhaja revija *Azijske in afriške študije*, ki se poleg sinoloških in japonoloških temam posveča tudi posameznim področjem neevropskih, predvsem kitajskih, japonskih in indijskih družbenih sistemov.¹

S tem grobim in nikakor ne popolnim orisom slovenske »ne evropske« produkcije sva se urednika lotila zbiranja etnoloških, kulturnoantropoloških in tudi širše humanističnih ter družboslovnih prispevkov o Južni Aziji. Poleg spoznanj iz lastnih raziskav sva želela po več kot desetletju v slovensko etnološko revijo pripeljati blok raziskav o predelu sveta, ki je danes poleg Kitajske eno od najpomembnejših presečišč globalnih procesov, obenem pa se v javnih diskurzih njegov zgodovinski, gospodarski, politični, demografski, družbeni, razvojni in še kakšen pomen pogosto zgolj sporadično omenja kot nekakšno grozeče rastočo periferijo »globalnega sveta« (t. j. Evrope in ZDA). Tako je »Indija« tradicionalno še vedno pojem nečesa oddaljenega in tujega, tej podobi pa se danes pogosto pridružuje tudi percepcija južnoazijskih pa tudi širše neevropskih svetov kot heterogenih, konfliktnih in za sodobnega individualiziranega zahodnjaka celo »preveč bližnjih« in težko dojemljivih družbenih prostorov.

Pričujoči blok besedil je rezultat poziva za znanstvene prispevke z naslovom »Južna Azija v raziskavah etnologije in kulturne antropologije«, ki sva ga objavila konec leta 2011 v *Glasniku SED* 51/3,4. Zbrala sva sedem prispevkov, ki jih lahko grobo razdeliva na tri vsebinske sklope: trije članki na različne načine obravnavajo odnos med na eni strani tradicionalnimi indijskimi in na drugi zahodnimi konceptijami zdravja in bolezni, dva pri-

spevka zajemata aktualne teme s področja sodobne južnoazijske ekonomije, dva pa obravnavata specifične teme sodobne Indije in sveta skozi študij staroindijskih kultur.

Maja Kolarevič in Danijel Bandelj v svojem prispevku o prenosih medicinske vednosti med Evropo in Indijo sprva opredelita zgodovino teh prenosov; od zgodnjih stikov med Indijo in Evropo, do vpliva evropske kolonialne prisotnosti in njenega sočasnega razvoja znanosti. Nadalje raziskujeta zdravstvo oskrbo, medicinsko izobraževanje, vpliv farmacevtske industrije in vedenje uporabnikov zdravstvenih storitev v sodobni indijski Kerali in Kottayamu ter to primerjata s stanjem v Evropi. Pokazeta nam, kako so biomedicinski pristopi vse bolj integrirani v ajurvedsko zdravstvo v Indiji, medtem ko je – paradokсно – zdravljenje z ajurvedo vse bolj popularno v nekaterih evropskih medicinskih sistemih. O spremembah pojmovanja in prakticiranja ajurvede v Indiji piše tudi Patricia Junge. Avtorica raziskuje, kako ajurvedski zdravniki – *vaidje* v eni od klinik v Kerali krmarijo med ajurvedsko in »kozmpopolitansko« medicino. V prispevku pokaže, da sta preoblikovanje »moderne ajurvede« in integracija obeh sistemov zdravljenja sicer posledici kolonialne in postkolonialne administracije in hitrega razvoja Kerale v zadnjih desetletjih, katerega sestavni del so tudi spremembe v načinu življenja njenih uporabnikov medicine. Vendar je povezovanje obeh sistemov v terapevtskem procesu sodobnih *vaidij* predvsem kreativno in pragmatično kompromitiranje med identiteto ajurvede in lokalnim zgodovinskim kontekstom, ki nam prej kot na enoznačno hegemonijo biomedicine nad ajurvedo kaže na procese njune hibridizacije. S prehajanjem praks in konceptov zdravljenja med Azijo in Evropo se nekoliko drugače ukvarja tudi Tanja Ahlin. V svojem prispevku zajame na eni strani jogo kot zdravilno prakso v Veliki Britaniji in na drugi koncept anoreksije nervose kot »zahodne bolezni« v Indiji. V članku ugotavlja, da ti prehodi nikakor niso »linearni in preprosti kot prenašanje peska z enega brega reke na drugega«, ampak gre pri njih za dolgotrajne in zgodovinske procese prelivanja številnih konceptov in ideologij (npr. vpliv zahodnih ezoteričnih gibanj na jogo in tradicionalnega pomena prehranjevanja v družini na pojave izgube apetita in prenizke telesne teže pri mlajši generaciji v Indiji).

V drugem sklopu tematskega bloka sva si avtorja za izhodišče svojih raziskav vzela nekoliko bolj gospodarsko obarvani tematiki. Tako se Peter Simonič v svojem prispevku ukvarja z organizacijo pridelovanja sladkornega trsa v indijski Maharaštri. Potem ko oriše zgodovino širjenja te pomembne industrijske rastline, se avtor posveti gospodarsko-političnemu razvoju Maharaštre in tamkajšnjemu množičnemu ustanavljanju sladkornih kooperativ po drugi svetovni vojni. Prispevek nam pokaže, kako so se različne kooperativne oblike kmetijskega dela konstituirale skladno z izgradnjo nove indijske ekonomije po osamosvojitvi leta 1947, ki je v svojih socialističnih in neuvršenih idealih

¹ Leta 2013 se je revija preimenovala v *Asian Studies/Azijske študije*, njena prva številka pa v šestih člankih v angleščini obravnava tradicijske in modernizacijske aspekte indijskega podkontinenta.

* Doc. dr. Peter Simonič, doktor etnoloških znanosti, docent za kulturno antropologijo, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: peter.simonic@guest.arnes.si; Doc. dr. Boštjan Kravanja, asistent za kulturno antropologijo, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: bostjan.kravanja@guest.arnes.si

stremela k uravnoteženju med družbeno solidarnostjo v lokalnih skupnostih in tržno naravnano nacionalno ekonomijo. Pri tem so zadržale in z njimi povezane tovarne sicer okrepile nekatere, ne pa vse, skupine kmečkega in tudi drugega prebivalstva ter deloma vzpostavile varovalni zid pred agresivnim mestnim in mednarodnim kapitalom. V nadaljnjem razvoju pa z intenziviranjem pridelovanja sladkorja niso upoštevale okoljske in zdravstvene problematike, s katero se bo, kot avtor opozarja, moralo območje Maharaštre prej ali slej konkretnije soočiti.

Boštjan Kravanja v svojem članku obravnava položaj nahrbtnikarskega turizma na južnih obalah Šrilanke v kontekstu aktualnih državnih turističnorazvojnih načrtov. Potem ko oriše zgodovino vzpostavljanja šrilanškega turizma in nahrbtnikarstva, se posveti mikroravnem različnih turističnih prostorov v južni Šrilanki, kjer se motivi nahrbtnikarjev, domačih mladcev, turističnih ponudnikov, ribičev, raznih prodajalcev, domačih turistov, itd. medsebojno prepletajo in pogosto ustvarjajo konfliktne oblike družbenosti. Članek pokaže, da je konfliktnost šrilanškega turizma pravzaprav dvojna: na eni strani jo generira napetost med elitnim in nahrbtnikarskim turizmom na državni ravni, na drugi pa napetosti med vaškimi in nahrtnikarskimi družbenimi prostori.

Zadnji sklop pričujočega tematskega bloka se ukvarja z dvema temama tradicionalne Indije, ki pa sta interpretirani v sodobnih kontekstih. Tamara Ditrich tako v svojem članku razdela konstrukcije družbenih vlog žensk v Manujevem zakoniku, enem najstarejših indijskih pravnih besedil, ki je vplival tako na kolonialno in postkolonialno kot vpliva tudi na sodobno Indijo. Avtorica te konstrukcije vzporeja z dejanskim položajem žena, mater in hčera iz drugih zgodovinskih virov, in ugotavlja, kako so npr. ženske v okvirih budizma in džainizma navidezno uživale večjo

svobodo kot tiste, ki so ostajale v okviru rigidnih patriarhalnih norm brahmanske tradicije, čeprav sta bili tudi ti dve doktrini do žensk sovražni. Članek pokaže, kako je Manujev zakonik na številne načine selektivno govoril o ženskah. V ospredje je postavljala predano ženo, hčeram je namenil le nekaj pozornosti, o materah pa molči, čeprav je bila njihova vloga glede na čaščenje matere osrednjega pomena, kot pravi avtorica, »tako v pretekli kot tudi v sodobni hindujski družbi«.

V zadnjem prispevku je Zmago Šmitek analiziral simbolne strukture raja, labirinta in mandale. V članku pokaže, kako se ti simboli, ki sicer vsi trije predstavljajo »zaprte (inkluzivne) svete prostore« in »začasni ali trajni umik iz dimenzij našega človeškega prostora«, medsebojno znatno razlikujejo po sporočilnosti in funkciji. Skozi analizo razmerja med njihovo podobo in »globinskim smislom« nam članek na številnih primerih razkriva načela indijske ikonografije in njenih transformacij v različnih doktrinarnih okoljih. Konceptije mandale tako večdimenzionalno predstavljajo stvarstvo ali pa praznino kot njegov potencial; raj kot obzidan vrt ali mesto predstavlja »mandaliziran« nebesni prostor pa tudi prostor zemeljskega romanja in meditacije, labirint pa kot podzemni prostor aspekt človekove (duhovne) poti. Kljub temu pa avtor pokaže, da je na številnih točkah mogoče v teh simbolih videti tudi enotne principe človeškega ustvarjanja simbolov.

Urednika se avtorjem in uredniškemu odboru *Glasnika Slovenskega etnološkega društva* zahvaljujeva, da so sprejeli idejo o izdaji tematske številke o Južni Aziji. Zlasti se zahvaljujeva Tadjani Vokić Vojkovič, ki je kot glavna urednica vestno in potrpežljivo vodila projekt, bralcem in bralkam pa želiva prijetno in inspirativno branje.

